

S O K F É L E .

VIII szám Béts. Május 25-dik napján. 1832

T. T. Professor Imre János Emléke.

Áh Imre! hol vagy? napjaid ily hamar
Eltűntek? és már néma homály között
Szendergve hervadoznak áldott
Hamvaid, éktelenül örökre!

Térj vissza, 's köztünk élni ne szűnj meg; im
Hűs sírod ormán esdekel a' Haza,
A' mellynek éltél; itt barátid
Számptalanok, szomorún siratnak.

A' honni Múzsák szűz koszorújokat
Gyász - fátyolokkal befedik, és komoly
Tsendben lebegnek sir-kereszted
Karjai közt, 's temetőd köréből.

Életre hívnak, kedveseket. Keserg
Számos nevendék hantodon és kiált:
Kelj fel tanítónk jöjj közinkbe
Viszsa komor nyugovó helyedből!

Ah! vissza nem térsz; Kisfaludink gyepes
Sírdombja mellett hervadozol, 's porod
Felett csak a' győző enyészet
Szelleme leng örök évekiglen!

A' föld' ölében alszod a' végtelen
Álmod, ki földről, másokat, Égfelé
Vágyódni, a' legfőbb Valóhoz
Szüntelenül betsesen tanítál.

Gyászos setétség környezi álmodat,
Ki fogytoddig, szent gerjedelemmel, az
Ész, és a' lélek bús homályát,
Égheli tiszta világgal üzed. —

Így Így enyészik hirtelen életünk!

És Orfeus már Eurydicét soha

A' túl-világból vissza - többé

Nem hozod; érte hiába esdessz!

Tsak az, ki böltsen, 's hasznosan éli-le

Sebes folyamként elhaladó korát,

Az halhatatlan; 's áldva szál bé

Zordon ölébe a' Sirhalomnak.

Így, Imre! élsz még, 's élni maradsz ditső!

A' meddig izmos halmai állanak

Szép Hunniánknak: 's áldni fognak

A' Haza, 's emberiség örökké. —

Nyúgodj, ditsőült! hamvaidd' a' kegyes

Égnek hatalma, 's gondviselő keze

Ápolja, — még egy boldog óra

Visszateremt, hogy örökre éljél!!!

Lévay Sándor

Pazmaneumi Nev. Pap.

A' nevetésről, és nevetségéről.

(Töredékek).

A' *nevetés* és mosolygás az embernek tulajdona. Minden más állatok ő kivüle *serio* vagy komolyan vannak. Mert azt, hogy némelyek p. o. a' katragó gerlitzék nevetéshez hasonlító hangokat adnak, igazi nevetésnek nem lehet mondani. Mi légyen az oka, hogy a' nevetésnek szép tehetsége az állatoktól megtagadtatott? a' tudósok (kik rendesen mindent szoktak tudni a' mi szükségtelen) nem tudják. Némelyek mindazáltal azt hiszik, hogy a' nevetést a' természet az embernek *privilegium* gyanánt adta, melly által őtet minden más teremtett állatoktól megkülömböztesse. Mások ellenben annak okát abban keresik, hogy

az állatok elébb valának teremtvé az embernél; annál fogva nem volt minn nevetniük. — Már akár mint légyen a' dolog, elég az hozzá, hogy a' teremtetések között egyedül az *ember*, az állatok királyja vagy (minthogy a' titulusok hágnak) *tzárja az, a' ki nevet.*

Esmeretes ama régi vers: *Simia quam similis turpissima bestia nobis.* Linné a' nagy természet vizsgáló nyílt szívvel megvallja: *Nullum hactenus characterem eruere potui, quo simia ab homine inter-noscatur:* Még nem tudtam egy esmértető jegyet is találni, melly által az embert a' majomtól meglehetne különböztetni. — Az újabb tudósok sokat törték a' fejeket rajta, hogy egy ilyen esmértető jegyet, a' minéműt *Linné* nem tudott lelni, találjanak és bennünket a' majmoknak alkalmatlan atyafiságától megszabadítsanak. Ezek között az újonnan talált jegyek között főfő a' *Risibility*, az az: nevetetés, katzaghatás, vagy *nevetni tudás.* Ez által a' szerentsés felfedezés által nagyot nyert a' természet tudományja. *Linné* szerént, (ki a' dolgot túl a' rendén is szorosán vette és az Embert a' Természethistoriájában „*Homo sapiens*“ név alatt hozza fel), nem könnyű lenne gyakorta megemélni és meghatározni, hogy valyon a' szemközt jövő *kétlábú tollatlan állat* (Plato szerént) igazán a' *Homo sapiens* e' vagy sem? de az új felfedezés szerént, mihelyt látom hogy nevet, egyszerűben kiáltom: „Ember!“ —

Mi a' nevetés? A Physiologusok úgy nézik a' nevetést, mint a' lélekzet vételnek és hangnak (vagy szóllásnak) egyik saját módosítását, melly az embert hirtelen meglepő, és (többnyire) kedves érzésnek a' kifejezése. De látni való, hogy ez a' képzet a' nevetésre tsak akkor illik, ha az már kifakadt; pedig nevet az ember a' nélkül is, hogy hahotára fakadjon. A' ne-

vetés közben az artzvonások megváltoznak; általában véve az ábrázat megkerekedik és elszélesedik. A' sírás egészen ellenkező változást okoz, mert az ábrázatot hosszúvá és keskenyebbé teszi. Az *ortza*, a' *száj*, és a' *szem* a' nevetéskor különös életet mutatnak. A' két *ortza* felduzzad, és mindeniken — kivált ha a' nevető vidám fiatal személy — egy egy kis gödrötske esik. A' *száj* kinyílik, elszélesedik és a' fogak kilátszanak; mindazáltal nem példa nélkül való dolog, hogy a' redves fogúak (és nem férjfiak) öszvekultsolt ajakokkal nevetnek, a' nélkül, hogy fogaik világosságra jönnének. A' *szem* kerekesebb és fénylőbb lészen a' nevetéskor. Mindég a' *szem* (és nem a' *száj*) nevet legelsőben és igazán. A' honnét a' gyermekek és állatok (kiknek gyakorta ha több eszek nints is, de finomabb érzések van, mint némelly nagy bohóknak — látszik), legelsőben is a' szeme közzé tekintenek az embernek, ha azt akarják megtudni, hogy való e' vagy tréfa a' mit akarunk velek.

A' nevetés közben, mikor hangra kifakad, nemtsak az ábrázat változik meg, hanem megváltozik a' lélekzet is; az az, a' kilehelleni való levegő nem folytában és tsendesesen, hanem megszaggatott, hangos darabokban lövellik ki. Ez a' hang, különböző embereknél különbözőféle; és belőle a' nevetőnek természetére következést húzni sokaknak szokása. *Aldrovicius* erről egy egész könyvet írt (*Gelatoscopia, seu Divinatio ex risu*. Neapol. 1611. 4.), de minthogy én ezt a' könyvet nem láttam, tsak hírét hallottam; az *Olvasó* meg fog engedni, ha foglalátját halgatással elmelőlözöm. *Damasceni* azt merte állítani, hogy ő akárkinnek a' temperamentumát megesméri a' puszta nevetéséből; A' *Cholerikus* *ha-ha-há*-val, a' *Phlegmatikus* *he-he-hé*-vel, a' *Sanguineus* *hi-hi-hí*-vel, és a' *Melan-*

cholicus *ho-ho-hó*-val nevet. — Annyi igaz, hogy a' férfiaknál az *A* és *O*, az aszszonyoknál ellenben az *I* és *E* hallatszik leginkább a' nevetéskor. Az is igaz, hogy *U*-ban ritkán hall az ember valakit nevetni, kivévén az eszelősöket és forró hideglelősöket.

A' mássalhangzók közül tsak az egy *H* hallatszik a' nevetéskor, még pedig annál kitetszőbben, minél szabadabb a' nevetés. A' honnét a' Magyar az ilyen hangos *H*-val való katzagást igen természetesen és helyesen, *Hahotázás*nak nevezi. Rendes, hogy a' Magyaroknak hét hangzója lévén, mind a' héten tud 's szokott is nevetni. Az illetlen nevetést *Ö* hangzóval, röhögésnek nevezi. Mikor kétségeskedik, hogy nevéssen e', a' legmélyebb *Ü* hangzón nevet ugyan, de öszvefogván ajakait tsak az orrán botsátja ki a' hü hü hü hangot.

A' kis gyermek, minekelötte járnai vagy beszélni tudna, már nevet. Mikor kezd el legelsőben nevetni? *Aristoteles* azt mondja, hogy 40 napos korában. A' bizonyos, hogy *sírni* elébb tud mint nevetni. Mert születésekor, vagy — a' mint Szent *Cyprian* erősíti — kereszteltetésekor egész elkeseredéssel sírni szokott. III. *Innocentius* Pápa írja: „Az újonnan született, tsetsemők sírnak, a' fiútska *A*-t a' leányka *E*-t zokog, Ádámon 's Éván sírván, és az Eredendő bűnön.“ — A' Physiologusok azt mondják, hogy a' tsetsemő akkor kezd el nevetni, mikor kis kaponyájában hajnallik és az ész világa nála fel kezd tetszeni. A' tsetsemő beszédje tsak két jegyet esmér, sírást és nevetést. Takard be a' szemét egy kendővel, sír; vedd el ismét a' kendőt, nevet. De nem a' Síró és rikoltó, hanem az ártatlanságban mosolygó és nevető tsetsemők azok, kikre az Idvezítő tzelozott ama szavaival: Bizony mondom néktek, ha olyanok nem lesztek, mint a'

kis gyermekek, bé nem mehettek a' mennyeknek országába.

A' nevetésnek sokak és nagyok az érdemei. Azt már oda feljebb említettük, hogy az embert az állatoktól megkülönbözteti. *Horatius* azt mondja:

„Prudens futuri temporis exitum

Caliginosa nocte premit Deus

Ridetque, si mortalis ultra

Fas trepidat.“

Öszerénte tehát a' nevetés *mennyei* dolog. Fűszere az életnek; és a' ki a' sorstól reája kimérett tsapások és viszontagságok alatt eltsüggedve búsong, nem találhat magának hatalmasabb orvosságot, mint ha megemlékezik erről az egyedül az embernek adott nagy égi ajándékról, a' *Risibility*ről, és — el kezd nevetni. Mit ér az olyan élet, mint a' *Heraklitusé*, a' ki szüntelen Sír és jajgat. Nagy kár, hogy a' *História* fel nem jegyzette nevét annak a' frantzia katonának, kinek lábát az ágyú golyóbis elhordta, és fa-lábával azután ekként vigasztalta magát: „Millyen sok szeles ember ráhágott azelőtt a' lábomra, és millyen keservesen fájtak utánna tyúkszemeim, — most már nem. Hogy podagrát kapjak, attól félnem nem lehet. Ha a' kutya megharapja, vagy a' szekérkerék keresztül megy rajta, fel se veszem. Hó, sár, potsolya, tövis, 's a' t. fa-lábamnak nem árt; tsizmára, strimflire a' mit költenék, azonn most egy egy pohár bort iszom. Máskülömben is hasznát veszem, diót török vele, vagy a' kandalló előtt piszkafa gyanánt használom. Utoljára pedig, ha elkopik és mást kell tsináltatnom, tüzet rakok belőle és melegszem nála.“ 'S e' szavaival nevetve odébb sántikált.

A' nevetésnek nagy az ereje még a' kemény fájdalomknál is. *Lichtenberg*nek minden éles fájdalmai

között is, nevetnie kellett, midőn eszébe jutott a' térítő Missionariusoknak az a' gondolatja, hogy a' nagy számmal megtérített és az udvarra gyűjtött Proselytusokat — rövidebbségnek okáért — vízipuskával kereszteljük meg. Esméretes történet Kardinál *Salviani*-ről, hogy halálos betegen feküdvén, midőn tselédjei látnák uroknak közel halálát és kiki a' mit tsak kaphatott megragadná és félre dugná; a' házi majom is élni akarván a' közönséges szabadsággal, elkezdett a' szobában kutatni, és a' Kardinál-süveget megtalálván, fejébe nyomta és a' tükör előtt begyeskedett vele, — mellynek látására a' haldokló Kardinál *elnevetvén* magát, torkának belső daganatja megfakadt és szerentésen meggyógyult. — Egy derék Frantzia tiszt, *Lamour Maubourg* elvesztvén egyik lábát az ütközetben, midőn azt elvágják, a' fájdalmas Operatio alatt, mellyet inassa sírás nélkül nem nézhetett, nevetve így szólla: „Mit sírsz? ezután már tsak egy tsizmát kell tisztítanod!“

A' nevetés vidám elmét és belső megelégedést áruel. Mikor nevet az ember legtöbbet és legörömostebb? ifju korában, midőn elméje legvidámabb, elevenebb 's a' belső elégedetlenséget tsak hírében nevében esmeri. Jól tudják ezt a' Diplomatikusok, az Udvariak, és az úgy mondatott ritka miveltségű személyek, kik mindenkor mosolygó ábrázatot mesterkéznek, hogy az embert ama példabeszédre emlékeztessék: „A' bú, baj komorit, a' ritka szerentse vidámít.“ — *Cato* soha sem nevetett; de a' ki az ő nevét hallja egyszeriben eszébe jut a' híres „*Verum enimvero - - - tamen delenda est Carthago!*“ a' mit minduntalan hajtott, akármiről volt légyen is a' szó a' Római tanátsban. Meglehet hogy ha a' Carthago romlását megérhette volna, talán nevetett volna. — *Sarassas* könyvet írt a' *vidám lételnek*

mesterségéről. De minthogy ő nagyon theologicæ veszi fel a' dolgot, midőn az egész mesterséget az Isteni gondviselésbe vetett Hitben keresi, más szókkal csak ezt akarja mondani: Ne aggódj a' holnapi napról, bizz Istenben, élj a' mái nappal, és — neved! — Talám eleget is neveltünk már ma. Máskorra is kell a' nevetni való, — a' miből ugyan nehéz kifogni a' világon. De:

Mindennek megárt a' soka:
'S hogy elhagyjuk, ez az oka.

Enyelgő kérdés.

Valljon, mellyik az a' szabad
és Királyi egy Város,
Mellytől törvény azt meg tagad,
a' mit tehet más város:
Mert ez egyben lám fen - akad;
ülne is ben Boráros?
De szeny azért rá nem ragad;
van benne sok bor - áros.
Könnyeden ki - nyomozhatod:
csak a' törvényt jól forgassd:
Kilentzven - egy huszonhatod
majd rá vezet: csak olvassd
Principia vigentia:
Ezekbe' van jelesül
Rejtekezve, meg ládd mi a'?
A' mit adék remekül.

G. I.

Megfejtés: 7 - dik Szám. CLIO.

CL = 150.

IO, Jupiter szeretője, kit tehénné változtatott, a'
Mythologia szerint.
